

“Črna mati zemla” u ZKM-u, predstava koja nadilazi kategorizacije

Najnovija predstava Zagrebačkog kazališta mladih (ZKM) “Črna mati zemla” po istoimenu hit-romanu Kristiana Novaka, premijerno postavljena u subotu u režiji Dore Ruždjak Podolski, impresivno je elaborirana kazališna inscenacija Novakove kompleksne priče o osobnoj i kolektivnoj krivnji u razorno emotivnoj predstavi koja se dramaturzijom, izvedbom i scenskim oblikovanjem svrstava u vrhunce suvremenog hrvatskog teatra.

To je u subotu prepoznala i ZKM-ova premijerna publika, u kojoj je sjedila i ministrica kulture Nina Obuljen Koržinek, a koja je dugotrajnim ovacijama pozdravila glumce, autorski tim, te samog Novaka, koji je također nazočio praizvedbi.

“Črna mati zemla” priča je o mladom piscu Matiji Dolenčecu koji stvaralačku i ljubavnu blokadu pokušava otkloniti dosežući vlastitu, do amnezije potisnutu priču, koju kompenzira izmišljanjem ne samo priča, već i vlastite prošlosti.

No, to je tek jedna od brojnih niti iznimno kompleksnog tkiva Novakova nagrađenog romana, u kojoj se svaki motiv rastvara i grana u bezbroj novih smjerova, da bi se na koncu svi stopili u jedinstveno tkanje zaokruženog narativa u kojemu se individualno isprepleće, prožima i izrasta iz kolektivnog, koje pak služi i kao metafora gubitka sebe i kao upozorenje na opasnosti koje taj gubitak krije.

Brojni pripovjedni rukavci onoga što je u osnovi potresna ispovijed dječaka uhvaćenog u mrežu bijesa, krivnje i samoće grubo se strukturiraju kao tri cjeline – jedna se odvija u sadašnjosti, u kojemu glavni lik Matija kreće u potragu za samim sobom; druga ga vraća u Međimurje u doba njegova ranog djetinjstva, a treća se bavi Međimurjem u vrijeme prijelomne 1991. godine.

Kroz sva se tri provlače motivi krivnje – isprva probuđene smrću oca, za koju mali Matija krivi sebe, da bi potom, u izoliranosti dječaćkoga svijeta, krivnja poprimila demonske razmjere, vezujući se uz još jedan implicitni motiv, a to je problem niza samoubojstava u malom međimurskom selu.

Oslanjajući se na neprekidno kontrapunktiranje, pa potom prelamanje i onda preklapanje (trauma, vremena, prostora, likova), priča se konstruira kao postupna dekonstrukcija jednoga života.

Pogođena dramaturzija kompleksnog predloška

Autor dramaturzije Tomislav Zajec zadržao je sve konstruktivne elemente romana, vješto održavajući tempo vremenskih i prostornih skokova radnje, uspješnog preskakanja iz ispovjedne proze standardnog jezika mladog urbanog protagonista u govorni međimurski dijalekt njegova djetinjstva, te glatkih prijelaza iz stvarnosnog u psihološko i natrag.

Na tim je temeljima Dora Ruždjak Podolski strukturirala višeslojni kazališni komad koji je istodobno i teška psihološka drama ispričana unutarnjim monologom glavnog protagonista, i osuđujuća ispovijest o zajednici poljuljanih temelja, i kronika društva sa svim njegovim manjkavostima – zlouporabom moći, osobnom i općom korumpiranošću, vršnjačkim nasiljem, pedofilijom, alkoholizmom.

Taj kompleksni prikaz tame ljudske duše, iznikle iz dubokog mraka ugrađenog u temelje samoga društva, ponajviše nose njegovi protagonisti – u prvome redu Adrian Pezdirc, koji u ulozi Matije

gotovo neprimjetno prelazi iz uloge odraslog čovjeka u manirizme maloga dječaka, iskoračujući iz sadašnjosti u prošlost i natrag, iz stanja dječачke zbunjenosti i histerične opsjednutosti demonima u stanje posljedične neuroze, iz stvarnog u prošlog sebe.

Pritom se neprekidno izmjenjuje i s “malim Matijom”, kojeg je na premijeri utjelovio devetogodišnji Nikola Ljutić: ponekad je na sceni samo jedan od njih dvojice, ponekad obojica – pri čemu jedan u ulozi promatrača, a ponekad su istodobno jedan lik.

Izvrсна je i Urša Raukar kao baka – nositeljica mitološke simbolike podteksta predstave, bogatog etnološkim elementima Međimurja, od mitova i legendi do melosa, koji je također bitan dio predstave a čija se poetika temelji na ornamentalistici međimurske pjevačke tradicije, toplih, duboko prožimajućih, emotivnih napjeva.

Izbor pjesama su napravili Zajec i redateljica, uz suradnju glazbenika Stanislava Kovačića, koji je čitavo vrijeme prisutan na pozornici.

Atmosferično suočavanje s tamom duše

Predstava, kao i roman, počinje gotovo kao krimić, izvješćem o neobičnom slučaju ukupno osam samoubojstava koja su se u neimenovanom međimurskom selu na južnoj obali Mure odigrala u svibnju i lipnju 1991.

Podatke iznose dvoje liječnika, koje glume Pjer Meničanin i Milica Manojlović. Iz džepova im ispada slučajno zalutalo pero, čime redateljica već na samom početku naviješta sveprožimajuću intratekstualnost koja će uslijediti: Meničanin i Manojlović ujedno utjelovljuju Matijine djetinje imaginarne prijatelje Heštu i Pujtu, a kako predstava odmiče a Matija sve dublje prodire u vlastite traume, tako se postupno gubi granica između njihovih uloga demona i liječnika.

S Heštom i Pujtom Novak je koncept imaginarnog prijatelja doveo na novu razinu: njihova je demonska grabežljivost u prostoru izolacije neshvaćenog osjetljivog djeteta istodobno i personifikacija zla skrivenog u ljudskim srcima.

Zadيرانjem u nadnaravno stvaraju se dojmljive metaforičke slike duševnih i duhovnih stanja, isprepletenih s vjerovanjima, tradicijom, praznovjerjima, realitetima, samim narativom.

Predstava je izuzetno atmosferična – rasvjetu je oblikovao Aleksandar Čavlek, dok je Stefan Katunar osmislio scenografiju koja se slaže poput puzzlea, rastvarajući se isprva u etapama do u dubinu pozornice u čijem se središtu nalazi zemljani kokošinjac – mitsko mjesto nesreće iz kojega su iskočili Hešto i Pujto, i simbol ‘črne mati zemle’ – da bi se potom svi elementi proželi u jednu cjelinu u kojoj se gubi granica između onoga što se događa sada i onoga što se zbiva u prošlosti.

Ta se preklapanja kako predstava odmiče ubrzavaju, što daje dodatnu dinamiku ionako intenzivnoj predstavi.

Elaborirani kazališni biser

Izuzetno važan segment predstave je i scenski pokret, u koji je koreografkinja Petra Hrašćanec ugradila pantomimu, klauneriju pa čak i pokrete kazališta sjena, u elaboriranoj glumačkoj suigri u kojoj sve počiva na tjelesnosti; u vanjskom fizičkom, odražava se ono unutarnje.

Tjelesnost – ljudska blizina/toplina ili distanciranost/hladnoća još su jedna simbolična razina teksta predstave, dodatno potencirana temom pedofilije koja se materijalizira u liku nogometnog trenera Mladena (Danijel Ljuboja).

Galeriju sudionika Matijine ispovijesti utjelovljuju Mia Biondić (djevojka današnjeg Matije), Doris Šarić Kukuljica (majka), Nataša Dorčić (sestra), Dado Ćosić (prijatelj Franjo), dok spektar šarolikih persona glume Zoran Čubrilo, Suzana Nikolić, Jasmin Telalović, Dora Polić Vitez, Barbara Prpić, Nadežda Perišić Radović, Damir Šaban i Mateo Videk.

Jezik sadašnje stvarnosti je urbani zagrebački, dok je sav govor mitološke prošlosti u međimurskom dijalektu, koji su glumci, zahvaljujući pomoći fonetičarke Ines Carović, izvrsno svladali.

Tekst koji se bavi ponornicama ljudskih duša realizira se kroz trajnu imanentnu nazočnost rijeke Mure, prijeteće prisutnosti koja na simboličnoj razini razdvaja svijet živih od svijeta mrtvih, a na metaforičkoj Međimurje od ostatka svijeta.

Taj lov na sjene prošlosti, nipošto nije isključivo mračan jer "Črna mati zemla" u osnovi je priča o preživljavanju, o ljubavi i ljudskosti, od koje je autorski tim na čelu s Dorom Ruždjak Podolski stvorio iznimno vizualno, sadržajno i izvedbeno snažnu predstavu, koja gotovo da nadilazi sve kategorizacije, i nedvojbena ostavlja tragove.

Autor HINA - 02. 04. 2017. 10:20